

บทที่ 2

ทฤษฎี หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของศึกษานิเทศก์สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 5 จึงต้องศึกษา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร และบทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ให้ละเอียดชัดเจน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและครอบคลุมเรื่องที่ศึกษาวิจัย ซึ่งได้นำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตร

- ความหมายของหลักสูตร
- ความสำคัญของหลักสูตร
- องค์ประกอบของหลักสูตร
- การพัฒนาหลักสูตร

2. การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

- ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
- เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
- ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
- กระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น
 - การจัดตั้งคณะทำงาน
 - การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
 - การพัฒนาหลักสูตรและ/หรือจัดทำหลักสูตร
 - การนำหลักสูตรไปใช้
 - การประเมินผลหลักสูตร

3. การนิเทศการศึกษา

- ความหมายของการนิเทศการศึกษา
- หน้าที่ของศึกษานิเทศก์
- เทคนิคการนิเทศ

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

นักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้แตกต่างกันไปตามความคิดเห็นของแต่ละท่าน ดังนี้

Good (1973 : 157) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ด้าน คือ

1. รายวิชาที่จัดไว้อย่างเป็นระบบที่ผู้เรียนต้องเรียน เพื่อให้สำเร็จการศึกษา เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลศึกษา
2. โครงการทั้งหมดของเนื้อหาวิชา หรือการเรียนการสอนพิเศษ ซึ่งโรงเรียนจัดไว้สำหรับนักเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนมีคุณสมบัติและสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้
3. กลุ่มของรายวิชาและประสบการณ์ ซึ่งกำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียน

กรมวิชาการ (กรมวิชาการ , 2521 : 1) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง ข้อกำหนดว่าด้วยจุดหมายแนวทางวิธีการและเนื้อหาสาระในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะคติและพฤติกรรมตามที่กำหนดในจุดมุ่งหมายของการศึกษา

ภิญโญ สาธร (2523 : 451) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ โครงการเตรียมนักเรียนหรือเยาวชนของชาติให้เป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคม

ธีรขันธ์ บัณฑิต (2532 : 7) กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำเพื่อแสดงถึง จุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ ในแต่ละ โปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป. : 5) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรออกเป็น 2 นัย คือ

หลักสูตรในความหมายที่แคบ หมายถึง เอกสารที่กำหนด โครงการของผู้เรียนประกอบด้วย ความมุ่งหมายของการให้การศึกษา เนื้อหาวิชา อัตราเวลาเรียน กิจกรรมและประสบการณ์ที่จัดให้ กับผู้เรียน การวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอน เช่น หนังสือหลักสูตรระดับประถมศึกษา และมีธยมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น

หลักสูตรในความหมายที่กว้าง หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ที่ โรงเรียนจัดให้ผู้เรียน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน ไปตามความมุ่งหมายที่ กำหนดไว้ทั้งในและนอกโรงเรียน เช่น หลักสูตรตัดเสื้อ หลักสูตรการอบรม เป็นต้น

สังข์ อุทรานันท์ (2532 : 16) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตรคือ สิ่งที่สร้างขึ้นในลักษณะของรายวิชาซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่ได้จัด เรียงลำดับความยากง่าย หรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว
2. หลักสูตรประกอบด้วยประสบการณ์ทางการเรียนซึ่งได้วางแผนไว้เป็นการล่วงหน้า เพื่อมุ่งหวังจะให้เด็กได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ
3. หลักสูตรเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น สำหรับให้ประสบการณ์ทางการศึกษาแก่เด็กใน โรงเรียน
4. หลักสูตรประกอบด้วยประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียน ซึ่งเขาได้ทำและได้ตอบสนอง ต่อการแนะแนวทางของโรงเรียน

วิชัย ดิศสระ (2535:12) กล่าวว่าไว้ว่า หลักสูตร คือ หลักสูตรแม่บท เอกสารและวัสดุอุปกรณ์ การเรียน กิจกรรมการเรียน และประเมินผล

สวัสดิ์ จงกล (2536 : 110) กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง ข้อกำหนดซึ่ง ระบุจุดมุ่งหมายของการศึกษา เนื้อหาสาระ และเกณฑ์การใช้หลักสูตร เพื่อให้จัดการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ ทักษะ และพฤติกรรมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

จากความหมายของหลักสูตรที่นักการศึกษาได้ให้ไว้ สรุปได้ว่า หลักสูตร คือ แผนหรือโครงการที่ได้ระบุดูความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา แนวดำเนินการจัดการศึกษา เนื้อหาสาระ กิจกรรมและประสบการณ์ที่จัดให้แก่ผู้เรียน ตลอดจนวิธีการวัดผลและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

ความสำคัญของหลักสูตร

สันต์ ธรรมบำรุง (2525:11-12) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ 9 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นแผนปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้แนวทางปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรจะกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผลไว้เป็นแนวทาง
2. หลักสูตรเป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอน อันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายตามแผนการศึกษาชาติ
3. หลักสูตรเป็นเอกสารของทางราชการ เป็นบัญญัติของรัฐบาล เพื่อให้บุคคลที่ทำการเกี่ยวข้องกับการศึกษาปฏิบัติตาม
4. หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ และยังเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ ของการศึกษาของรัฐให้แก่สถานศึกษาด้วย
5. หลักสูตรเป็นแผนการดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษา ที่จะอำนวยความสะดวกและควบคุมดูแลติดตามผล ให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลด้วย
6. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงาม และพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา
7. หลักสูตรจะกำหนดลักษณะและรูปร่างของสังคมในอนาคตได้ว่าจะเป็นไปในรูปใด
8. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความประพฤตินี้จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม อันเป็นการพัฒนากำลังคน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้ผล
9. หลักสูตรจะเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย มีประสิทธิภาพ ทันต่อเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลง ย่อมได้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพสูง

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป. : 6) กล่าวว่า หลักสูตรมีความสำคัญอยู่ 4 ประการ คือ

1. หลักสูตรเป็นเครื่องมือพัฒนาสังคม
2. หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานให้ทุกสถาบันการศึกษาจัดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน มีมาตรฐานเดียวกัน
3. หลักสูตรเป็นหลักและแนวทางปฏิบัติของครู
4. หลักสูตรเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศ

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 11) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นเครื่องชี้แนวทางในการจัดความรู้ และประสบการณ์แก่ผู้เรียน ซึ่งครูจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน หลักสูตรจึงเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา และเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ ถ้าประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ คนในประเทศนั้นก็จะมีความรู้ และศักยภาพในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่

จากคำกล่าวของนักการศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของหลักสูตร สรุปได้ว่าหลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา เนื่องจากหลักสูตรเป็นคำกำหนดจุดมุ่งหมาย และแนวทางการจัดการศึกษาของประเทศ ประชาชนซึ่งเป็นผลผลิตของการศึกษาก็มีคุณภาพมากขึ้นโดยขึ้นอยู่กับหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร

Taba (1962 : 10) กล่าวว่า หลักสูตร ไม่ว่าจะออกแบบมาอย่างไรจะต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อยที่สุด 4 ส่วนอยู่เสมอ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชา และจำนวนเวลาสำหรับการสอนแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. โครงการประเมินผลตามหลักสูตร

ศุมิตร คุณานุกร (2518:9) ให้ความเห็นว่า องค์ประกอบของหลักสูตรมีอยู่ 4 องค์ประกอบ คือ

1. ความมุ่งหมาย (Objective)
2. เนื้อหา (Content)
3. การนำหลักสูตร ไปใช้ (Curriculum Implementation)
4. การประเมินผล (Evaluation)

สังัด อุทรานันท์ (2527 :189) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ว่าควรประกอบด้วย

1. เหตุผลความจำเป็นของหลักสูตร
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. การเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
5. การเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิชาการในชุมชน
6. การประเมินผล

ธำรง บัวศรี (2532 : 7-8) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่าควรประกอบด้วย

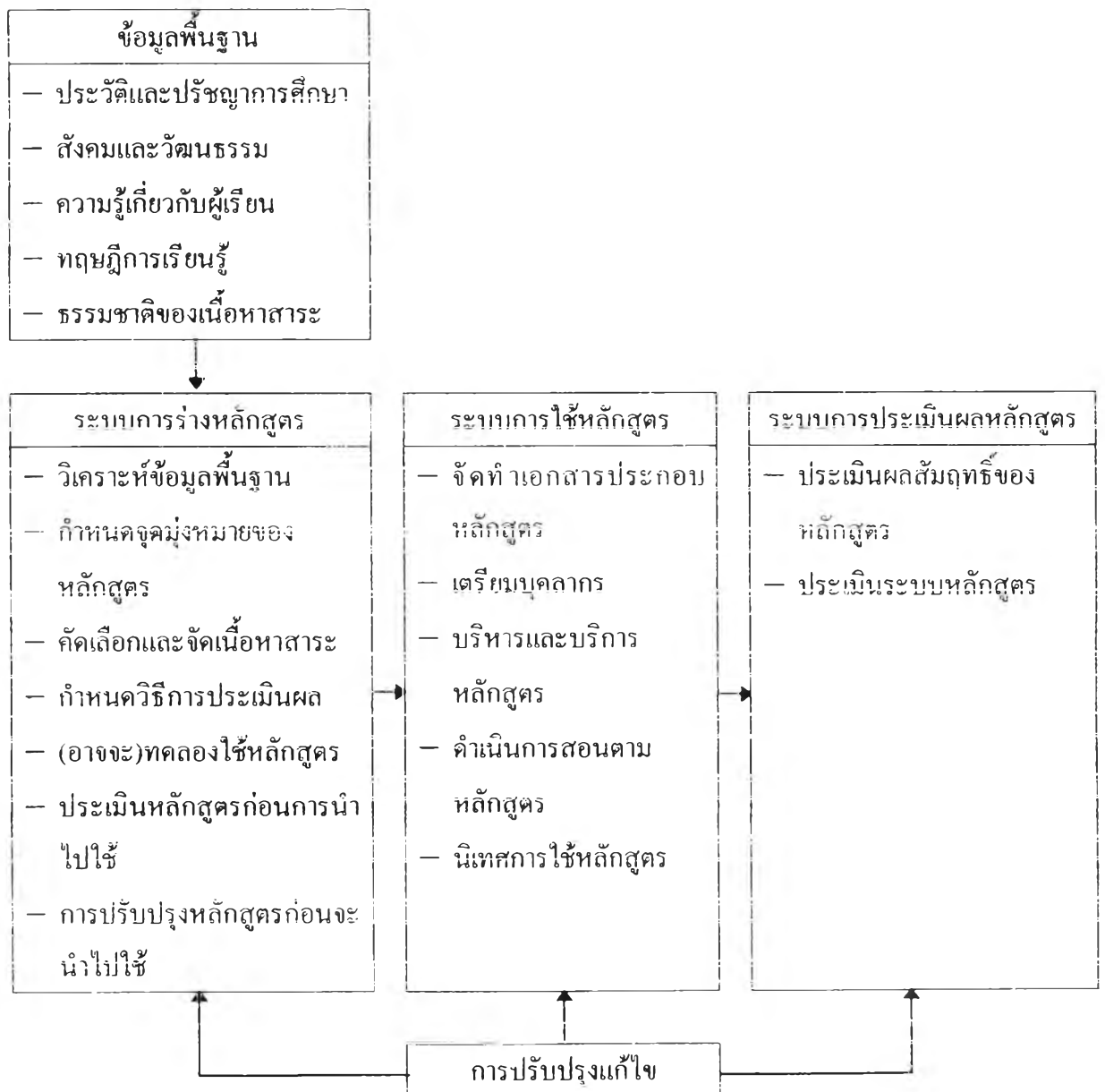
1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (curriculum aims)
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน (instructional objectives)
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์ (content and experiences)
4. ยุทธศาสตร์การสอนการเรียน (instructional strategies)
5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน (instructional media and materials)
6. การประเมินผล (evaluation)

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาที่กล่าวมา สรุปได้ว่าหลักสูตรควรมีองค์ประกอบหลักอยู่ 4 องค์ประกอบ คือ

1. จุดมุ่งหมาย
2. เนื้อหาสาระ
3. การนำหลักสูตร ไปใช้
4. การประเมินผล

การพัฒนาหลักสูตร

สังค อุทรานันท์ (2532 : 34-35) กล่าวว่า โดยทั่วไปความหมายของการพัฒนาหลักสูตรจะหมายถึงกระบวนการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำหลักสูตร และปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งสรุปเขียนเป็นแผนภูมิแสดงระบบการพัฒนาหลักสูตรได้ดังนี้

การพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญหลายขั้นตอน นักการศึกษาหลายคนได้กล่าวถึงขั้นตอนและรูปแบบของการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

Tyler (1950 : 1) เสนอรูปแบบของการพัฒนาหลักสูตรโดยตั้งเป็นคำถามไว้ 4 ข้อ ดังนี้

1. มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษาอะไรบ้าง ที่โรงเรียนจะต้องการให้เด็กได้รับ
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์เหล่านั้น
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร
4. จะพิจารณาได้อย่างไรว่าวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั้นได้บรรลุแล้ว

Taba (1962 : 12) ได้เสนอขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. สำรวจปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม
2. กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา
3. คัดเลือกเนื้อหาสาระ
4. จัดลำดับเนื้อหาสาระ
5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้
6. จัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้
7. กำหนดวิธีการประเมินผลและแนวทางปฏิบัติ

สุมิตร กุณานุกร (2518 : 5-8) กล่าวว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 5 ประการ ดังนี้

1. การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. การเลือก การจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร
5. การปรับปรุงหลักสูตร

วิชัย รัชโยธิน (2537 : 15-26) กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรจะต้องเป็นผู้ประมวลความรู้ ข้อมูลด้านต่าง ๆ เช่น สภาพสังคม จิตวิทยา ปรัชญา กลุ่มเป้าหมาย

ดังนี้

2. **ขั้นดำเนินการพัฒนาหลักสูตรและวางแผนการใช้หลักสูตร** ซึ่งมีรายละเอียด
 - 2.1 กำหนดหลักสูตร จุดประสงค์ โครงสร้างสาระวิชา
 - 2.2 พัฒนาแผนการสอน สื่อการเรียนและวัสดุหลักสูตร
 - 2.3 ทดลองใช้เพื่อหาประสิทธิภาพ
 - 2.4 วางแผนการใช้หลักสูตร โดยให้นำหลักสูตรเสนอหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อขอความเห็นชอบ ร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร วางแผนอบรมครู และนำข้อมูลที่ค้นพบมาปรับปรุงก่อนนำหลักสูตรไปใช้
3. **ขั้นดำเนินการใช้หลักสูตร** โดยคิดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หัวหน้าสถานศึกษา เพื่อวางแผนในการอบรมครู งบประมาณ วิธีการอบรม จัดเตรียมวัสดุหลักสูตร การประเมินผลการอบรม การบริหารและการนิเทศ
4. **ขั้นตรวจสอบกระบวนการใช้หลักสูตรและการสอน** ใช้ข้อมูลที่ค้นพบจากการประเมินหลักสูตรแต่ละระยะมาปรับปรุงหลักสูตร เสนอแนะทางเลือกเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

สังค อุทรานันท์ (2532 : 38) เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ
4. การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล
5. การนำหลักสูตรไปใช้
6. การประเมินผลหลักสูตร
7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามที่นักการศึกษาได้กล่าวมานั้นสรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. ขั้นศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. ขั้นพัฒนาหลักสูตร
3. ขั้นนำหลักสูตรไปใช้
4. ขั้นการประเมินผลหลักสูตร

สำหรับการปรับปรุงแก้ไขนั้นสามารถทำได้ในทุกขั้นตอน

2. การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

หลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงาน และบุคคลในท้องถิ่นจัดให้แก่ผู้เรียน ตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งคำว่า “ท้องถิ่น” หมายถึง “ชุมชน” ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาดังอยู่ ไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด หรือภาคภูมิศาสตร์ นอกจากนี้ คำว่า “ท้องถิ่น” ยังหมายถึง สถานศึกษา หรือหน่วยงาน/องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (สุชาติ วงศ์สุวรรณ อ่างใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539 : 107)

สุมิตร คุณานุกร (2518 : 183-185) ได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น หมายถึง การขยายและปรับปรุงหลักสูตรระดับชาติ คำว่า “การขยาย” หมายถึง การนำเอาทั้งจุดหมายและเนื้อหาขยายความ คือขยายจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ขยายเนื้อหาเพิ่มขึ้น มีรายละเอียดที่ครูจะนำไปสอนได้ ส่วน “ปรับ” คือการนำเอาจุดหมายและเนื้อหาวิชามาปรับให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ภูมิศาสตร์ และความต้องการของประชาชนในแต่ละเขตการศึกษา

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2527 : 28) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นว่า หมายถึง การนำเอาหลักสูตรกลางมาพิจารณาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อปรับเปลี่ยนเนื้อหาสาระบางอย่างให้สัมพันธ์สอดคล้องกับท้องถิ่น

กรมวิชาการ (ม.ป.ป. : 27) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น หมายถึง การที่กระทรวงศึกษาธิการ เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตร ตามข้อกำหนดในโครงสร้างของหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นของตน เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนสามารถพัฒนาชีวิต พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง ครอบครัวและท้องถิ่นของตนได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น หมายถึง การจัดทำและการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงสภาพของท้องถิ่น และสามารถพัฒนาตนเองและท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าได้

เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น

สังค อุทรานันท์ (2527 :307) กล่าวว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาหลักสูตร ใ้มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ โดยเหตุนี้ หากหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนชนแห่งหนึ่งแห่งใด โดยเฉพาะ ก็ย่อมจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตร ได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก และได้มีการยอมรับว่าสมควรจะให้ผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ทางปฏิบัติถ้าหากหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในระดัชุมชนที่ไม่กว้างขวางมากนัก ก็ย่อมจะสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ที่ใช้หลักสูตร ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป. :49) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศ ได้ก็คือ การพัฒนาและปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ที่สำคัญคือด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และอาชีพของแต่ละท้องถิ่น การให้การศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นจะช่วยพัฒนาความเจริญอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น จะช่วยแก้ปัญหาสำคัญ ๆ ของประเทศได้

จิตพิทย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539:109-110) ให้เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลาง ได้กำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ และกิจกรรมอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้ แต่ไม่สามารถให้รายละเอียดเกี่ยวกับความรู้ตามสภาพ และความต้องการของท้องถิ่นได้

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีมีผลกระทบต่อทรศนะ และการดำเนินชีวิตของคนไทย จึงต้องมีหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้

3. การเรียนรู้ที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว เพราะจะทำให้ผู้เรียนรู้ได้เร็วกว่า จึงควรมีหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ใกล้ตัวของผู้เรียน

4. หลักสูตรแกนกลาง ไม่สามารถนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ได้ แต่หลักสูตรท้องถิ่นสามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรียน การสอนได้ ซึ่งสามารถทำให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่น และสามารถนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ประกอบอาชีพได้

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องของสภาพและความต้องการ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้านของสังคม ซึ่งหลักสูตรแกนกลางไม่สามารถจัดให้เหมาะสมกับสภาพของทุก ๆ ท้องถิ่น และไม่สามารถสนองตอบความต้องการและการเปลี่ยนแปลงของแต่ละท้องถิ่นได้ อีกทั้งหลักสูตรแกนกลางกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ในสิ่งที่ใกล้ตัวของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความรัก ความผูกพันกับท้องถิ่น ไม่รู้ถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ จึงไม่สามารถนำความรู้มาพัฒนาท้องถิ่นของตนเองได้

ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

สังัด อุทรานันท์ (2527 : 308-310) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา และมัธยมศึกษาให้เข้ากับสภาพปัญหา และสนองความต้องการของท้องถิ่นมีวิธีการดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะ คือ

1. การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่น ซึ่งครูผู้สอนจะต้องมีส่วนร่วมในการปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่นโดยตรง
2. การสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง

หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ทั้งหลักสูตรประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการ ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ คือ (กรมวิชาการ ,2540 : 31-53)

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม ในระดับประถมศึกษาสามารถทำได้ทุกกลุ่มประสบการณ์ ส่วนระดับมัธยมศึกษาสามารถทำได้ในรายวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี ทุกรายวิชาและทุกกลุ่มวิชา โดยไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท มีขั้นตอนดังนี้

1.1 ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรแม่บท

1.2 กำหนดรายละเอียดของกิจกรรมที่จะปรับ หรือจัดเสริม โดยให้เป็นไปตามผลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์

1.3 จัดทำแผนการสอน โดยให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ และเหมาะสมกับท้องถิ่น

2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหา โดยการลดหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาจากขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายรายวิชาของทุกกลุ่มประสบการณ์ หรือในคำอธิบายรายวิชาของวิชาบังคับ และวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชา ทุกกลุ่มประสบการณ์ ทั้งนี้ต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้และขอบข่ายเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไป โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

2.1 ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรแม่บท

2.2 กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะเพิ่มหรือปรับ สำหรับนำมาให้เรียนรู้ หรือฝึกทักษะ โดยให้เป็นไปตามผลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์

2.3 นำเอารายละเอียดตามข้อ 2 ไปปรับเข้ากับโครงสร้างขอบข่ายเนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์/รายวิชาที่สอน แล้วนำไปจัดทำเป็นแผนการสอนต่อไป

2.4 พิจารณารับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรับนั้น

3. ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนให้เหมาะสม สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสามารถพัฒนา เพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วย

หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่กำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนการสอนรายวิชาใดรายวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ มีเนื้อหาตรงตามที่ระบุไว้ในรายวิชานั้น ๆ อาจจะมีลักษณะเป็นเล่มหรือเป็นชุดก็ได้

แบบฝึกหัด หมายถึง สื่อที่จะใช้สำหรับให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียนมากยิ่งขึ้น

หนังสือเสริมประสบการณ์ หมายถึง หนังสือเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตร มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องก็ได้ สำหรับผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง หนังสือเสริมประสบการณ์แยกเป็น 4 ประเภท คือ

— หนังสืออ่านนอกเวลา เป็นหนังสือที่กำหนดให้ใช้ในการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรนอกเหนือจากหนังสือเรียน สำหรับให้นักเรียนอ่านนอกเวลาเรียน โดยถือว่าเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับหนังสือเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร

— หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาอิงหลักสูตร ซึ่งมีความเหมาะสมกับวัย และความสามารถในการอ่านของนักเรียน สำหรับให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

— หนังสืออุเทศ เป็นหนังสือสำหรับค้นคว้า อ้างอิง เกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยการเรียบเรียงเป็นเชิงวิชาการ

— หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไป ไม่ขัดต่อวัฒนธรรม ประเพณี แลศีลธรรมอันดีงาน ให้ความรู้ มีคติ และมีสาระประโยชน์ มุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่าน

คู่มือครู หมายถึง เอกสารแนะนำครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

คู่มือการเรียนการสอน หมายถึง เอกสารหรือหนังสือสำหรับครูและนักเรียนใช้ประกอบการเรียนการสอน ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

นอกจากนี้ยังมีสื่ออื่นที่ท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อีก เช่น สื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาของทุกกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่าง ๆ และสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 วิเคราะห์หลักสูตร โดยวิเคราะห์จุดประสงค์คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรว่า รายวิชานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนเกิด

ความรู้ ทักษะ การปฏิบัติ เจตคติและค่านิยมอย่างไร มีขอบข่ายเนื้อหาเพียงใด และมีคาบเวลาเรียนเท่าไร เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

3.2 สํารวจสื่อ เอกสารหรือหนังสือ เป็นการสำรวจรวบรวมสื่อ เอกสารหรือหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตร

3.3 วิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือ เป็นการวิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือที่สำรวจได้ตามขั้นตอนที่ 2 เพื่อพิจารณาว่าจะสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้หรือไม่เพียงใด

สื่อการเรียนที่ท้องถิ่นได้ปรับปรุงและเลือกใช้ตามหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วนี้ เมื่อท้องถิ่นดำเนินการแล้ว จะต้องให้ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายรับทราบ และให้ความเห็นชอบก่อนนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามที่ได้ระบุไว้ในแผนการสอน

4. จัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่ โดยการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่ ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

4.1 ชั้นเตรียมการ โดยการวิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร ขอบเขตเนื้อหาสาระ พิจารณาคาบเวลาเรียน และวิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน

4.2 ชั้นวางแผน กำหนดจุดประสงค์ของสื่อการเรียน กำหนดขอบเขต/หัวข้อเนื้อหาสาระของสื่อการเรียน จัดทำโครงร่างของสื่อการเรียน เตรียมการเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการยกร่างต้นแบบสื่อการเรียน

4.3 ชั้นยกร่างสื่อต้นแบบการเรียน เขียนต้นแบบ ตรวจสอบต้นแบบ และปรับปรุง

4.4 ชั้นทดลองใช้ต้นแบบสื่อการเรียน ทดลองใช้ต้นแบบกับตัวแทนผู้เรียนหลาย ๆ คน แล้วปรับปรุง แล้วจึงนำไปทดลองใช้กับต้นแบบกลุ่มตัวแทนผู้เรียนตามสภาพการเรียนการสอนแล้วปรับปรุง

4.5 จัดทำต้นแบบสื่อการเรียนให้สมบูรณ์

ในกรณีที่ท้องถิ่นพัฒนาสื่อการเรียนที่เป็นสิ่งพิมพ์ขึ้นมาใหม่ และมีความประสงค์จะให้กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้เป็นหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ สำหรับกลุ่มประสบการณ์/รายวิชาต่าง ๆ จะต้องเป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

5. จัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมจากที่มีในเอกสารหลักสูตรแม่บท ซึ่งในระดับประถมศึกษาสามารถทำได้ในกลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ซึ่งต้องไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในโครงสร้างเปลี่ยนแปลงไป สำหรับระดับมัธยมศึกษา สามารถจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมได้เฉพาะส่วนที่เป็นวิชาบังคับเลือก และวิชาเลือกเสรี ทุกกลุ่มวิชา ในการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมต้องคำนึงถึงเอกลักษณะและความมั่นคงของชาติ รวมทั้งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีขั้นตอนการจัดทำดังนี้

5.1 ศึกษาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์และ โครงสร้าง เนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชา/รายวิชาต่าง ๆ จากหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาจัดทำและเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่

5.2 นำเอาผลการศึกษา ผลการวิเคราะห์สภาพที่ควรจะเป็นของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น ที่ได้จากการวางแผนมาใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหา

5.3 กำหนดจุดประสงค์ของวิชา/รายวิชาที่จะดำเนินการจัดทำขึ้นใหม่

5.4 กำหนดเนื้อหา โดยการวิเคราะห์จากจุดประสงค์

5.5 กำหนดคาบเวลาเรียน

5.6 เขียนคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้

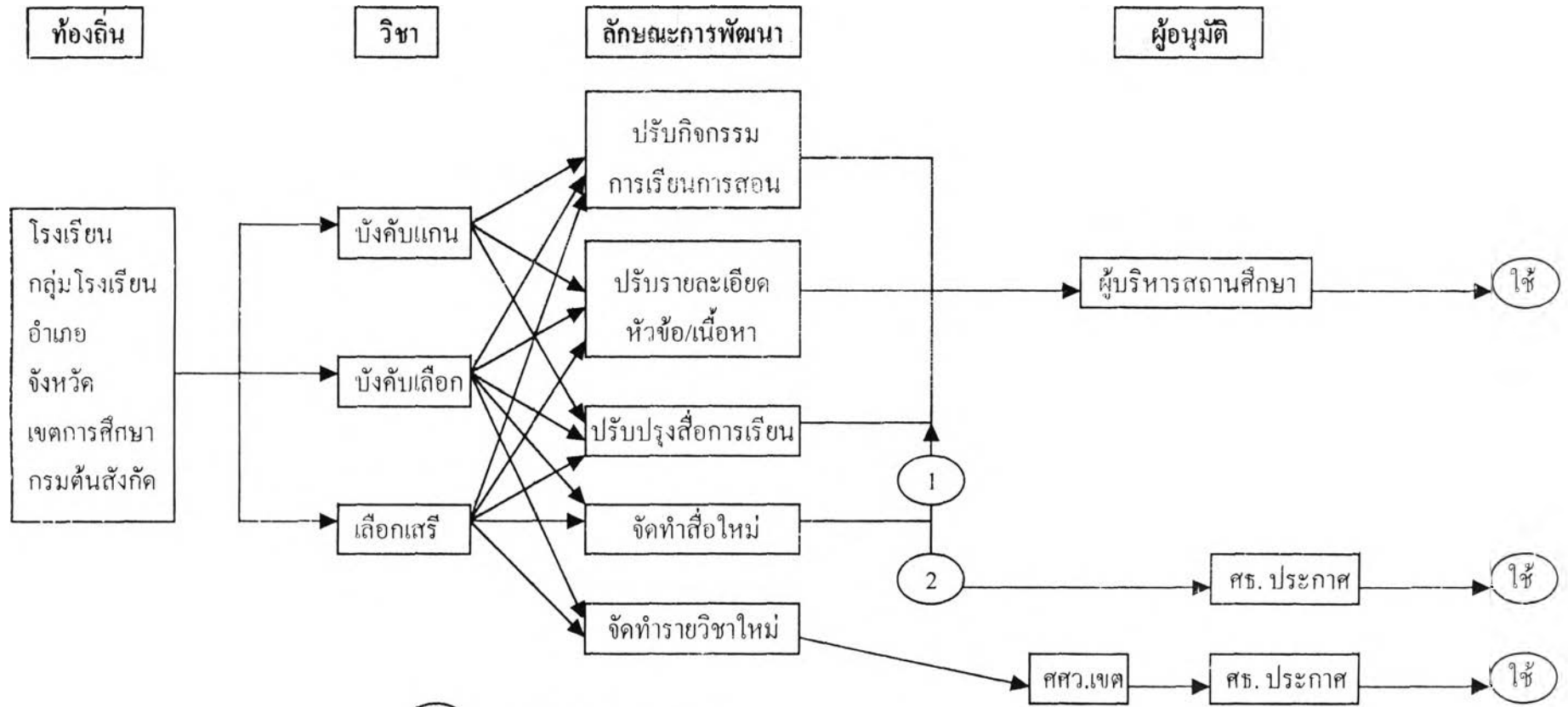
ในหลักสูตร

5.7 จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดประกอบการจัดทำวิชาหรือรายวิชา ที่จัดทำขึ้นใหม่ตามแบบฟอร์มที่กำหนด

5.8 ในการเสนอขออนุมัติให้ท้องถิ่นส่งเอกสารในข้อ 5.6 และ 5.7 ให้แก่หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติ เมื่อได้รับการอนุมัติและกระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้ คำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาดังกล่าวแล้ว จึงนำเอาคำอธิบายหรือรายวิชาดังกล่าวมาจัดการเรียน การสอนในโรงเรียน

ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ตามที่นักการศึกษาได้กล่าวถึงนั้น สรุปได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับ ได้แก่การปรับรายละเอียดของเนื้อหา การปรับกิจกรรม และการปรับปรุงสื่อ และการสร้าง ได้แก่ การสร้างสื่อ และการสร้างรายวิชาหรือคำอธิบายรายวิชาขึ้นมาใหม่

แผนภูมิการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น

- 1 ใช้ภายในสถานศึกษา
- 2 ให้ศส.กำหนดเป็นสื่อการเรียนสำหรับวิชา/กลุ่มวิชาตามหลักสูตร (กรมวิชาการ, 2540:59)

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ท้องถิ่นหรือชุมชนทุกระดับไม่ว่า หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด หรือเขตการศึกษา สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้ ดังนั้นการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรจึงต้องทำอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน ดังที่ สจ๊วต อุทรานันท์ (2527 :310-312) ได้เสนอไว้ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน ซึ่งควรมีผู้ที่เข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอย่างน้อย 1 คน เพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามความมุ่งหมาย
2. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับสภาพของชุมชน และความต้องการของชุมชน หลังจากได้ข้อมูลแล้ว ควรจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการไว้ด้วย
3. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
4. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น
5. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลาง และ/หรือจัดสร้างกระบวนการวิชาขึ้นมาใหม่
6. ดำเนินการใช้หลักสูตร ต้องทำการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างใกล้ชิด
7. ประเมินผลการใช้หลักสูตร
8. ทำการปรับปรุงแก้ไข

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป. : 56-57) ได้เสนอขั้นตอนในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการร่างหลักสูตรระดับเขตหรือจังหวัด
2. ศึกษาพื้นฐานของชุมชนโดยศึกษาถึงพื้นฐานต่างๆ ไป ปัญหาและความต้องการของชุมชนและผู้เรียน
3. ปรับและขยายหลักสูตรแกนกลางให้เหมาะสมกับท้องถิ่น
4. จัดทำคู่มือหลักสูตร แบบเรียน และวัสดุอุปกรณ์การสอนให้เหมาะสม
5. สุ่มตัวอย่างโรงเรียนเพื่อการทดลอง
6. ปรับปรุงแก้ไข
7. ประกาศใช้หลักสูตรท้องถิ่นระดับเขตการศึกษาหรือจังหวัด
8. นำหลักสูตรของเขตหรือจังหวัดไปใช้ในโรงเรียน ซึ่งควรมีการปรับให้เหมาะสมกับโรงเรียน

พระนอม แก้วกำเนิด (2533 : 35-38) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นว่าควรประกอบด้วยขั้นตอน 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลสนเทศของท้องถิ่นได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ สภาพความต้องการของท้องถิ่น แผนพัฒนาท้องถิ่น สภาพการจัดการศึกษา และสภาพความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและประชาชน
2. วิเคราะห์ข้อมูลสนเทศ เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการสร้างหลักสูตรในเรื่องความสำคัญของรายวิชาหรือเนื้อหาสาระนั้น ๆ และปัจจัยเกื้อหนุน
3. การกำหนดความเหมาะสมกับนักเรียนในเรื่องวัตถุประสงค์ วิชาของนักเรียน ความยากง่าย ความมากน้อยของเนื้อหาสาระ ความจำเป็น ความต้องการ ความถนัด และความสามารถของนักเรียน ความต้องการของผู้ปกครองในท้องถิ่นและชาติบ้านเมือง
4. การกำหนดความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียนในเรื่องความต่อเนื่อง สอดคล้องกับน้ำหนัก ความสำคัญ คุณค่า ความยากง่าย และปริมาณ
5. การกำหนดความคิดรวบยอด หรือความคิดหลัก หรือทางร่วมที่นักเรียนจะได้รับเมื่อเรียนจบรายวิชา หรือเนื้อหาสาระนั้นแล้ว
6. การร่าง “ รายวิชา... ” หรือ “ เรื่องและเนื้อหาสาระ ” ในเรื่องแนวทางการเรียนการสอน เนื้อหาสาระ วัตถุประสงค์เฉพาะรายวิชา รหัสประจำวิชาในกลุ่มวิชา
7. การวิเคราะห์ ทบทวนร่าง “ รายวิชา...” หรือ “ เรื่องและเนื้อหาสาระ ”
8. การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในกระบวนการสอนรายวิชานั้น เช่น ครูผู้สอน วิทยาการ สถานที่ อุปกรณ์ เวลา และสภาพแวดล้อม
9. การคำนึงถึง และการจัดสรรปัจจัยองค์ประกอบเกื้อหนุนกระบวนการสอนรายวิชานั้น เช่น หนังสือเรียน เทคนิคการสอน การแนะแนว การวิจัย การประเมินผล การนิเทศ

กรมวิชาการ (ม.ป.ป. : 11) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหา เพื่อกำหนดความต้องการ
2. กำหนดจุดประสงค์
3. เลือกเนื้อหา และกำหนดขอบเขตของเนื้อหา
4. จัดเนื้อหา และทำคำอธิบายรายวิชา
5. จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน
6. จัดทำแนวการวัดและประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 :22) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน
2. ศึกษาหลักสูตรแม่บท
3. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาของท้องถิ่น
4. พัฒนาคำแนะนำของหลักสูตรแม่บทกับสภาพท้องถิ่น
5. กำหนดรายละเอียดในโครงสร้างของหลักสูตรแม่บทที่สอดคล้องกับท้องถิ่น
6. กำหนดวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (ปรับหรือทำใหม่ เพื่อเสริมหลักสูตรแม่บท)
7. จัดทำแผนการสอนและคู่มือครู
8. ดำเนินการใช้หลักสูตรท้องถิ่น
9. ประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นและปรับปรุงแก้ไข

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 124-135) ได้เสนอขั้นตอนสำคัญหรือกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ไว้ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ซึ่งควรคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านเนื้อหาวิชา ด้านการสอน ด้านสภาพของท้องถิ่น และด้านการพัฒนาหลักสูตร
2. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน โดยดำเนินการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ สืบหาสภาพและความต้องการของผู้เรียน เมื่อได้ข้อมูลแล้ว ต้องนำมาสังเคราะห์และจัดเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการเร่งด่วน จากนั้นจึงศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรแม่บท และวิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียน เพื่อสรุปเป็นความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้และสนองได้ แล้วจึงกำหนดเรื่องที่จะจัดทำเป็นหลักสูตรรายวิชาใหม่ต่อไป
3. การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรระดับท้องถิ่น ซึ่งควรสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มวิชา/กลุ่มประสบการณ์
4. การกำหนดเนื้อหา ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์และครอบคลุมส่วนที่เป็นทั้งความรู้และทักษะ
5. การกำหนดกิจกรรม ควรเน้นทักษะกระบวนการ

6. การกำหนดคาบเวลาเรียน ควรยึดโครงสร้างของหลักสูตรแม่บทและปริมาณเนื้อหาเป็นหลัก
7. การกำหนดเกณฑ์วัดและประเมินผล ซึ่งประกอบด้วย ประเภท วิธีการ เครื่องมือที่ใช้วัดผล และเกณฑ์ในการประเมิน
8. การจัดทำเอกสารหลักสูตร เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ
9. การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร เป็นการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและวัสดุหลักสูตร เพื่อนำผลมาปรับปรุงข้อบกพร่องก่อนนำไปใช้จริง และก่อนนำหลักสูตรไปใช้ ควรมีการเตรียมครูผู้สอน ให้เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการใช้หลักสูตร นอกจากนี้ควรมีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร
10. การเสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร คณะทำงานนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นมาใหม่ เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับชั้นเพื่อขออนุมัติการใช้หลักสูตร
11. การนำหลักสูตรไปใช้ เมื่อหลักสูตรได้รับอนุมัติแล้ว ควรเตรียมอบรมครูเกี่ยวกับวิธีการใช้หลักสูตร ก่อนนำหลักสูตรไปใช้จริง
12. การประเมินผลหลักสูตร หลังจากใช้หลักสูตรไประยะหนึ่งแล้ว ควรมีการประเมินผลเพื่อตัดสินคุณค่า ว่าควรใช้ต่อไป ต้องปรับปรุงแก้ไขในส่วนใด หรือควรยกเลิก

จากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ตามความคิดเห็นของนักวิชาการที่กล่าวมานั้น สรุปขั้นตอนสำคัญได้ดังนี้ จัดตั้งคณะทำงาน ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ดำเนินการพัฒนาและ/หรือจัดทำหลักสูตร นำหลักสูตรไปใช้ ประเมินผลหลักสูตร และปรับปรุงแก้ไขเป็นขั้นตอนสุดท้าย ในที่นี้จะขอเสนอรายละเอียดของขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

การจัดตั้งคณะทำงานพัฒนาหลักสูตร

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจำเป็นต้องมีคณะทำงาน เนื่องจากเป็นการทำงานที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ และความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ดังนั้นการจัดตั้งคณะทำงานควรคัดเลือกจากบุคคลหลายๆ ฝ่าย และควรมีจำนวนที่พอเหมาะ เพื่อจะทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีความคล่องตัว และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

David Pratt (อ้างในสังค อุทรานันท์, 2528 : 186-187) กล่าวว่า คณะทำงานพัฒนาหลักสูตร ควรจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความชำนาญด้านต่าง ๆ 6 ด้านด้วยกัน คือ ผู้ชำนาญด้านเนื้อหาวิชา ผู้ชำนาญด้านวิชาชีพครู ผู้ชำนาญด้านพัฒนาหลักสูตร ผู้ชำนาญด้านการวัดผล ผู้ชำนาญด้านการจัดการ และผู้ชำนาญด้านการเขียน

สังค อุทรานันท์ (2528 : 183) กล่าวว่า ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสามารถแบ่งได้ เป็น 4 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลุ่มของคณะพัฒนาหลักสูตรได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาวิชา ครู นักพัฒนาหลักสูตร และนักวัดผลการศึกษา
2. กลุ่มของผู้ที่ให้คำแนะนำและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรได้แก่ ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของสังคมได้แก่ ผู้เขียนหนังสือ บุคคลที่ทำงานในหน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ผู้แทนราษฎร ประชาชนทั่วไป ผู้ปกครองนักเรียน
4. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียนได้แก่ ผู้เรียน และนักแนะแนวการศึกษา

บุญมี เฌรยอด (ม.ป.ป. : 49-54) กล่าวว่าผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร จำแนกออก ได้ 5 กลุ่ม คือ

1. นักวิชาการ หมายถึงผู้มีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหาวิชา และบุคคลที่มีความรู้อันจะอำนวยประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตร เช่น นักจิตวิทยา และนักวิทยาศาสตร์ เป็นต้น
2. นักการศึกษา หมายถึง ผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการพัฒนาหลักสูตรและมีหน้าที่บริหารทางการศึกษา ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญในหลักสูตร อาจารย์วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย และศึกษานิเทศก์
3. บุคคลที่ดำเนินการสอนในโรงเรียน นักบริหารผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักบริหารการศึกษา และผู้ประสานงานทางการศึกษา
4. นักเรียน
5. ประชาชน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 124) กล่าวว่า บุคคลสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่

1. ครูผู้สอน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอน และมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรแม่บทเป็นอย่างดี อันได้แก่ ครูวิชาการ โรงเรียน ครูวิชาการกลุ่มประสบการณ์ และครูผู้สอน เป็นต้น
2. ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้คำแนะนำ และให้ความรู้ด้านหลักสูตรและการสอน
3. ศึกษานิเทศก์ ซึ่งเป็นผู้ที่ให้คำแนะนำและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
4. วิทยากรท้องถิ่น หรือประชาชนที่มีความรู้ในด้านเนื้อหาวิชา ด้านสภาพปัญหา และความต้องการของสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ
5. นักวิชาการ ซึ่งได้แก่ อาจารย์จากสถาบันราชภัฏ หรือมหาวิทยาลัย

จากความคิดเห็นของนักวิชาการที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า คณะทำงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้ในด้านเนื้อหาวิชา ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการวัดผลประเมินผล ด้านข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน และผู้ที่สามารถให้การส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เพื่อที่จะนำมาวิเคราะห์และหาข้อสรุปในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานที่ควรทำการศึกษาไว้ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร (2518 : 10) กล่าวว่า ในการที่จะพัฒนาหลักสูตรที่มีคุณภาพดีนั้น ผู้พัฒนาจะต้องศึกษาข้อมูลหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียน และสภาพ พร้อมทั้งปัญหาต่าง ๆ ของสังคม ข้อมูลที่ได้จะเป็นรากฐานในการกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา และความมุ่งหมายของการศึกษาจะเป็นรากฐานในการเลือกเนื้อหาวิชา และประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่จะนำเข้ามาบรรจุในหลักสูตร เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปในทิศทางที่กำหนดไว้ในความมุ่งหมาย ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้พอจะจำแนกได้ตามแหล่งที่มา 6 ประการคือ

1. ข้อมูลทางด้านปรัชญา
2. ข้อมูลที่ได้จากนักวิชาการของแต่ละสาขาวิชา
3. ข้อมูลที่ได้จากจิตวิทยาการเรียนรู้
4. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสังคมของผู้เรียน
5. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
6. ข้อมูลที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางเทคโนโลยี

สังัด อุทรานันท์ (2532 : 191-192) กล่าวถึงการศึกษาวเคราะห์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาหลักสูตรมีวิธีการทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาวเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) หมายถึงกระบวนการสำหรับวิเคราะห์เพื่อให้ทราบแน่ชัดลงไปว่า ปัญหาและความต้องการอันไหนเป็นปัญหาและความต้องการที่แท้จริง ปัญหาและความต้องการอันไหนมีความสำคัญกว่ากัน
2. การศึกษาปัญหาเฉพาะ (Study of Specific Problems) จะเลือกศึกษาเฉพาะที่เห็นว่ามีความสำคัญและยังไม่เคยปรากฏมาก่อน หรือยังไม่ทราบรายละเอียดทั้งสาเหตุหรือผลที่จะเกิดขึ้น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 25-126) กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานในการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น มีดังนี้ คือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อให้หลักสูตรที่จัดทำขึ้นเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งอาจศึกษาข้อมูลด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณี การบริการ สาธารณูปโภค การประกอบอาชีพในปัจจุบันและแนวโน้มของอาชีพใน ความคาดหวังของชุมชนในอนาคต เป็นต้น
2. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา และจิตใจ รวมทั้งสอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียน
3. ศึกษาทำความเข้าใจในหลักสูตรแม่บท คณะทำงานต้องศึกษาให้เข้าใจเกี่ยวกับปรัชญา หลักการ จุดหมาย จุดประสงค์และโครงสร้างเนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์/รายวิชา การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลหลักสูตรและอื่น ๆ เพื่อพิจารณาว่ามีส่วนใดที่หลักสูตรเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม

4. วิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียน เป็นการศึกษาสภาพโดยทั่วไปของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านบุคลากร การบริหาร วัสดุอุปกรณ์ ความร่วมมือระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียน ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหรือท้องถิ่น เป็นต้น

กรมวิชาการ (2540 : 10-11) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นนั้นต้องศึกษาสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

1. ศึกษาแนวโน้มของการพัฒนา เป็นการศึกษาสภาพของสังคมที่ท้องถิ่นนั้นตั้งอยู่ว่า มีแนวโน้มของการพัฒนาไปในทิศทางใด ผลที่ได้จากการศึกษาแนวโน้มของการพัฒนาช่วยทำให้ท้องถิ่นมองเห็นลู่ทาง หรือแนวทางของการที่จะลงมือพัฒนาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่สอดคล้องกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงนั้น ขณะเดียวกันผลจากการศึกษาก็ทำให้ท้องถิ่นได้ทราบถึงข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนหรือสังคม อันอาจเป็นอุปสรรคต่อการลงมือพัฒนาเช่นกัน ข้อมูลที่ควรศึกษาได้แก่ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านการศึกษา ด้านประชากร ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการสื่อสาร/คมนาคม เป็นต้น

2. ศึกษาความต้องการของท้องถิ่น เป็นการศึกษาหรือสำรวจความต้องการของผู้รับบริการในชุมชนที่ท้องถิ่นตั้งอยู่ ซึ่งได้แก่นักเรียน ผู้ปกครอง พ่อค้า ข้าราชการ ประชาชน ฯลฯ ว่ามีความต้องการในเรื่องใด อย่างไร และมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ผลที่ได้จากการศึกษาตามขั้นตอนนี้ นำมาใช้ประกอบการพิจารณากำหนดแนวทาง ในการพัฒนาให้สนองหรือสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะการจัดการศึกษา

3. ศึกษาสิ่งที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา เป็นการศึกษาถึงสิ่งที่มีบทบาทมีอิทธิพลหรือมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ทำให้ต้องจัดการศึกษาหรือการเรียนการสอนให้สอดคล้อง หรือเป็นไปตามที่สิ่งเหล่านี้กำหนด ซึ่งได้แก่ แผนการศึกษาชาติ นโยบายทั้งในระดับรัฐบาล กรมต้นสังกัด กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน ปรัชญาการจัดการเรียนการสอน ฯลฯ ผลที่ได้จากการศึกษาของขั้นตอนนี้ ทำให้ท้องถิ่นทราบถึงทิศทางหรือแนวทางของการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอนที่ควรจะมีมุ่งเน้นในเรื่องใด

4. ศึกษาศักยภาพของโรงเรียน เป็นการศึกษาสภาพของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการบริหาร วิชาการ บุคลากร ทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ ว่ามีความพร้อมหรือไม่พร้อมในด้านใดมากน้อยเพียงใด ผลการศึกษาตามขั้นตอนนี้จะทำให้ท้องถิ่นทราบถึงความพร้อมไม่พร้อม จุดเด่น จุดด้อยของโรงเรียน

ข้อมูลพื้นฐานที่ควรศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามที่นักการศึกษากล่าวมานั้นสรุปได้ว่า ควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ความต้องการของผู้เรียน สักยภาพของโรงเรียน หลักสูตรแม่บท และศึกษาสิ่งที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา

สำหรับวิธีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานนั้น ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 44-45) กล่าวไว้ ดังนี้
คือ

1. วิธีการประชุมระดมความคิดเห็นหรือระดมสมอง (Brainstorming)
2. วิธีการสำรวจ (Survey)ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น
 - การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)
 - การสัมภาษณ์ (Interview)
 - การสังเกต (Observation)
 - การศึกษาจากรายงานการวิจัย: เรือเอกสารต่าง ๆ (Document Reading)
 - การใช้แบบสำรวจ (Surveying)
 - การรับฟังความคิดเห็นจากสื่อมวลชนและสาธารณชน (Public Hearing)

สังัด อุทรานันท์ (2532 : 194) แบ่งวิธีการศึกษาข้อมูลไว้ 2 ประเภท คือ

1. การศึกษาโดยทางตรง ซึ่งทำโดยวิธีต่อไปนี้ คือ
 - สอบถามโดยใช้แบบสอบถามในลักษณะของการวิจัยสำรวจ (Survey Research)
 - ทำการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง
 - การสังเกตกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ในลักษณะของการวิจัยเชิงมานุษยวิทยา (Anthropological Approach)
 - การระดมความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง (Brainstorming)
2. การศึกษาโดยทางอ้อม ทำได้โดยวิธีการต่อไปนี้คือ
 - การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร
 - การรับฟังความคิดเห็นจากแหล่งต่าง ๆ
 - การวิเคราะห์ตัวชี้้นำ (Indicators)

การจัดลำดับความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 46-47) มีความเห็นสอดคล้องกับ สัจจ อุทรานันท์ (2532 : 195-196) คือสามารถทำได้โดยวิธีการดังต่อไปนี้

1. การจัดอันดับโดยให้ผู้ตอบเรียงอันดับตามความสำคัญของสภาพ ปัญหา และ ความต้องการ
2. ใช้วิธีทางสถิติมาช่วยในการวิเคราะห์หาลำดับความสำคัญของข้อมูล เช่น การหาความถี่ การหาค่าเฉลี่ย เป็นต้น
3. ทำการวิจัยโดยอาศัยเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญให้ ข้อมูลและพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของสภาพ ปัญหา และความต้องการ
4. ทำการประชุมพิจารณาตัดสิน ซึ่งอาจจะเป็นคณะผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความเข้าใจในชุมชนแห่งนั้น และมีนักพัฒนาหลักสูตรร่วมด้วย

การพัฒนาและ/หรือจัดทำหลักสูตร

ในการพัฒนาและ/หรือจัดทำหลักสูตรนั้นมีขั้นตอนสำคัญคือ การกำหนดจุดประสงค์ การ กำหนดเนื้อหา การกำหนดกิจกรรม การกำหนดคาบเวลาเรียน การกำหนดเกณฑ์การวัดและ ประเมินผล การจัดทำเอกสารหลักสูตร การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร ซึ่งจะขอ กล่าวถึงรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนตามที่ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 128-131) กล่าวไว้ ดังนี้

1. การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร คณะทำงานควรศึกษาจากสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน จุดประสงค์ในระดับกลุ่มประสบการณ์หรือกลุ่มวิชาของ รายวิชานั้น ๆ เพื่อกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อเรียนจบ (ความรู้ ทักษะ และเจตคติ) การเขียนจุดประสงค์ควรเขียนด้วยภาษาที่ชัดเจนและกระชับ และเป็นจุดประสงค์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
2. การกำหนดเนื้อหา คณะทำงานจะต้องนำจุดประสงค์ที่ระบุไว้แล้วมาวิเคราะห์ แล้วกำหนดเนื้อหาสาระของรายวิชาอย่างกว้าง ๆ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชาดังกล่าว และ ครอบคลุมส่วนที่เป็นทั้งความรู้และทักษะ จากนั้นจึงแยกออกเป็นเนื้อหาย่อย ให้เหมาะสมกับสภาพ ของท้องถิ่น เหมาะสมกับวัยและพื้นความรู้เดิมของผู้เรียน มีความต่อเนื่องกับรายวิชาในชั้นต้น และ รายวิชาต่าง ๆ ในกลุ่มวิชาเดียวกัน มีความถูกต้อง ทันสมัย น่าสนใจ และเหมาะสมกับคาบเวลาเรียน

3. การกำหนดกิจกรรม พิจารณาจากจุดประสงค์แต่ละข้ออย่างละเอียด ควรให้เหมาะสม เน้นทักษะกระบวนการ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้กระทำกิจกรรมโดยครูผู้สอนเป็นผู้ประสานกิจกรรมและชี้แนะ

4. การกำหนดคาบเวลาเรียน โดยยึดเอาโครงสร้างของหลักสูตรแม่บทและปริมาณของเนื้อหาที่ผู้เรียนจะต้องเรียนเป็นเครื่องกำหนด เมื่อคณะทำงานทราบว่ารายวิชาที่สร้างมีคาบเวลาทั้งหมดเท่าใด ควรจัดแบ่งเนื้อหาของรายวิชาออกเป็น ส่วน ๆ หรือแบ่งซอยเป็นเนื้อหาย่อยๆ เรียงตามลำดับก่อนหลัง แล้วแจกแจงจำนวนคาบเวลาในแต่ละส่วน โดยในแต่ละส่วนของเนื้อหาอาจแบ่งเป็นจำนวนคาบเวลาในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติได้ด้วย

5. การกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล ควรมีการระบุว่ารายวิชาที่สร้างขึ้นนี้ จะมีการวัดและประเมินผลประเภทใด (ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และ/หรือเมื่อจบหลักสูตร) วิธีการวัดผลหรือเครื่องมือที่ใช้วัดผลในแต่ละประเภทมีอะไรบ้าง มีเกณฑ์ในการประเมินอะไร

6. การจัดทำเอกสารหลักสูตร คณะทำงานควรจัดทำเอกสารหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติม สื่อต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรหรือครูผู้สอนสามารถนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร การตรวจสอบคุณภาพเป็นการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและวัสดุหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อนำผลมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง โดยคณะทำงานอาจประชุมร่วมกันหรือใช้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร มีความสอดคล้องกันหรือไม่อย่างไร วัสดุหลักสูตรมีความสอดคล้องกับหลักสูตรหรือไม่ ภาษาที่ใช้มีความชัดเจนเพียงใด เมื่อพบข้อบกพร่องควรแก้ไขปรับปรุง แล้วจึงนำไปทดลองใช้ ซึ่งในการทดลองใช้ต้องเตรียมครูผู้สอนให้เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการใช้หลักสูตรก่อน ขณะทดลองใช้ต้องมีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร ร่วมกันวิเคราะห์หาข้อบกพร่องเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

การนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เพราะถ้าไม่มีการนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ หลักสูตรนั้นก็ไม่มี ความหมาย ถึงแม้หลักสูตรนั้นจะสร้างขึ้นอย่างดีเลิศและเหมาะสมมากเพียงใด (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ , 2539:141) การนำหลักสูตรไปใช้นั้นเกี่ยวข้องกับงานและบุคคลต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

งานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงงานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ไว้ดังนี้

สุมิตร ฤณานุกร (2523:130-132) ได้ให้ทัศนะว่าการนำหลักสูตรไปใช้ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ประเภท อันประกอบไปด้วย

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน หลักสูตรระดับชาติจะกำหนดความมุ่งหมาย เนื้อหาวิชาที่จะสอน กิจกรรมประกอบการเรียนการสอนและการประเมินผลไว้อย่างกว้างๆ ครูยังไม่สามารถนำหลักสูตรไปสอนได้ ต้องตีความหมายและกำหนดรายละเอียดของหลักสูตร ซึ่งจะออกมาในรูปของวัสดุประกอบหลักสูตรให้กระจ่างมากขึ้น และเมื่อครูจะลงมือทำการสอนจริง อาจต้องทำบันทึกการสอนเพื่อให้เป็นแนวทางในการสอนที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. การจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ภายในโรงเรียน หลักสูตรจะสัมฤทธิ์ผลได้ตามความมุ่งหมาย จำเป็นต้องมีปัจจัยหลายๆ ด้านมาเสริม โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนควรมีความรู้ความเข้าใจแตกฉานในหลักสูตรทุกวิชาและทุกระดับชั้น เพื่อประสานการเรียนการสอนภายในโรงเรียนให้กลมกลืนกันอย่างสมดุลและเอื้ออำนวยให้ครูและนักเรียนสามารถสอนและเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดผู้บริหารจะต้องสำรวจปัจจัยและสภาพต่างๆ ของโรงเรียนว่าเหมาะสมกับการนำหลักสูตรไปปฏิบัติหรือไม่ ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงขนาดของห้องเรียนและการสอน ทั้งนี้รวมถึงความคล่องตัวในการบริหารงาน การเตรียมและจัดสภาพต่างๆ ภายในโรงเรียน

3. การสอน หัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้ คือ การสอน และบุคคลที่มีความสำคัญที่สุด คือ ครู ครูควรเอาใจใส่ต่อการสอน สอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร เลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะชี้ถึงสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร

บุญมี เณรขอด (ม.ป.ป.: 124) ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ในสถานศึกษา จะประกอบไปด้วยกิจกรรมต่อไปนี้

i. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน คือ การจำแนกหลักสูตรเป็นรายละเอียดต่างๆ ก่อนจะนำไปสู่การปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร ให้ผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรได้เข้าใจให้ตรงกัน และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อาจจะประกอบด้วยกิจกรรมหลายอย่าง ได้แก่ การจัดทำเอกสารหลักสูตรต่างๆ เช่น คู่มือครู คู่มือการใช้หลักสูตรและแผนการสอน

2. การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ได้แก่ การจัดวัสดุหลักสูตรและวัสดุการเรียนการสอน ครุภัณฑ์อุปกรณ์ต่างๆ และอาคารสถานที่ ตลอดจนสภาพแวดล้อมอื่นๆ และครอบคลุมถึงการรักษาสภาพให้พร้อมที่จะใช้ประโยชน์ได้ด้วยความพอเพียง ความสะดวกในการใช้และการใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า

3. การสอนของครู เกี่ยวกับสมรรถภาพในการสอนของครู สมรรถภาพเกี่ยวกับความรู้ในเนื้อหาวิชา สมรรถภาพในการถ่ายทอดและสมรรถภาพในการบริหารการสอน ครูผู้สอนจำเป็นต้องรอบรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนและรู้รอบ ส่วนสมรรถภาพในการถ่ายทอด หมายถึง วิธีการสอนที่ผู้สอนใช้ในการกำหนดเนื้อหาไปสู่ผู้เรียน และสมรรถภาพเกี่ยวกับการบริหารการสอน คือ การวางแผนและเตรียมการในการสอน โดยการบริหารการสอนจะครอบคลุมกิจกรรมหลัก 4 ประการ คือ การเตรียมการสอน การสอน การวัดผลการสอนและการสอนซ่อมเสริม สำหรับการปฏิบัติงานของครูหรือผู้สอน เป็นการนำสิ่งที่เตรียมการไว้หรือมีอยู่ในตัวผู้สอน มาสู่การปฏิบัติให้เกิดสัมฤทธิ์ผล

สังค อุทรานันท์ (2532 : 263-271) กล่าวว่างานที่เกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้มีอยู่ด้วยกัน 3 ลักษณะคือ

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร ได้แก่

1.1 งานเตรียมบุคลากร ก่อนที่จะนำหลักสูตรใดไปใช้ควรจะได้มีการให้ความรู้หรือชี้แจงให้ผู้ที่จะใช้หลักสูตรมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายวิธี เช่น วิธีประชุมชี้แจง การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การเผยแพร่ทางเอกสารและสื่อมวลชนชนิดต่างๆ

1.2 การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร ควรคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ตลอดจนความสมัครใจของครูแต่ละคนด้วย เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรแต่ละคนได้ใช้ศักยภาพของตนให้เป็นประโยชน์ต่อการใช้หลักสูตรให้มากที่สุด

1.3 การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร ซึ่งได้แก่เอกสารหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนทุกชนิดที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ความสะดวก และช่วยเหลือครูให้สามารถใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง

1.4 การบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน ซึ่งได้แก่การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่ผู้ใช้หลักสูตร

2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร ได้แก่

- 2.1 การปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น
- 2.2 การจัดทำแผนการสอน
- 2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 2.4 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

- 3.1 การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร
- 3.2 การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 156-157) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ในระดับท้องถิ่นหรือระดับโรงเรียนนั้น มีงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร 2 งานดังนี้

1. งานบริหารหลักสูตร มีกิจกรรมที่สำคัญดังนี้

- 1.1 การศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรต่าง ๆ
- 1.2 การเตรียมบุคลากรในโรงเรียน
- 1.3 การจัดครูเข้าสอน
- 1.4 การจัดตารางสอน
- 1.5 การจัดแผนการเรียน
- 1.6 การจัดบริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
- 1.7 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ใช้หลักสูตร
- 1.8 การนิเทศติดตามผลและประเมินผลการใช้หลักสูตร
- 1.9 การประชาสัมพันธ์หลักสูตรแก่ผู้ปกครองและชุมชน

2. งานการสอน มีกิจกรรมที่สำคัญดังนี้

- 2.1 การทำความเข้าใจในหลักสูตรแม่บทและปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
- 2.2 การวางแผนการสอน
- 2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร
- 2.4 การพัฒนาและใช้สื่อการเรียนการสอน
- 2.5 การจัดสอนซ่อมเสริม

2.6 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ นักวิชาการ ได้กล่าวถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ไว้ดังนี้

สัจด์ อุทรานันท์ (2532 : 275-277) กล่าวถึงบทบาทของบุคลากรในการใช้หลักสูตรไว้ดังนี้

1. นักวิชาการ ซึ่งได้แก่ศึกษานิเทศก์หรือนักวิชาการที่ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตร มีบทบาทในการส่งเสริมการใช้หลักสูตร ดังนี้

1.1 ช่วยพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

1.2 ทำการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร

1.3 ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานการใช้หลักสูตร โดยการให้บริการวัสดุหลักสูตรและให้กำลังใจแก่ผู้นำหลักสูตร ไปใช้

2. ผู้บริหาร โรงเรียน มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้หลักสูตร ดังนี้

2.1 ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร

2.2 ให้บริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

2.3 ดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร

2.4 กระตุ้นและส่งเสริมครูในการใช้หลักสูตร เช่น การจัดอบรม หรือประชุมสัมมนา เป็นต้น

3. หัวหน้าหมวดวิชาหรือหัวหน้าสาขาวิชา ควรดำเนินการส่งเสริมการใช้หลักสูตร ดังต่อไปนี้

3.1 ศึกษารายละเอียดและทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร

3.2 ช่วยวางแผนและจัดทำแผนการเรียนการสอน

3.3 จัดหาวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

3.4 ดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร

3.5 ทำการประสานงานการใช้หลักสูตรกับหมวดวิชาอื่นเพื่อให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ครูผู้สอน มีส่วนช่วยสนับสนุนให้การใช้หลักสูตรมีประสิทธิภาพได้ดังนี้

4.1 ทำการศึกษาหลักสูตร

4.2 ทำการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของ

ท้องถิ่น

4.3 ทำการสอนให้ถูกต้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร

4.4 คิดค้นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการใช้หลักสูตร

5. บุคลากรอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ บรรณารักษ์ นักเทคโนโลยีทางการศึกษา นักวัดผล นักแนะแนว ฯลฯ ต่างก็มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร โดยการกระทำในสิ่งต่อไปนี้

5.1 ปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบอย่างเต็มที่

5.2 ให้ความช่วยเหลือหรือให้บริการแก่ครูใช้หลักสูตรอย่างเต็มที่

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 142-147) กล่าวถึงบทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ไว้ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาทในด้านการบริหารหลักสูตร การบริการหลักสูตร การนิเทศติดตามผล การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ และการประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีแนวปฏิบัติที่สำคัญดังนี้

1.1 ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร

1.2 จัดเตรียมบุคลากร

1.3 จัดครูเข้าสอน

1.4 ให้บริการและสนับสนุนการสอนของครู

1.5 ดำเนินการนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

1.6 ให้ขวัญและกำลังใจ

1.7 ประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรแก่นักเรียน

1.8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในด้านการทำงาน และการอยู่ร่วมกัน

2. ครูผู้สอน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตร ไปสู่การปฏิบัติ โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

2.1 ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร

2.2 ทำความรู้จักผู้เรียนและวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน เพื่อ

หาทางพัฒนาผู้เรียน

2.3 ศึกษาแผนการสอน คู่มือครู

2.4 จัดห้องเรียนให้มีบรรยากาศส่งเสริมการเรียนการสอน และเตรียมสื่อ

การเรียนการสอน

2.5 ศึกษาและลงมือปฏิบัติการสอนด้วยกลวิธีหลากหลาย

- 2.6 พัฒนาวิธีการเรียนการสอนใหม่ ๆ
- 2.7 จัดสอนซ่อมเสริม
- 2.8 ตรวจสอบความก้าวหน้าของผู้เรียน
- 2.9 ปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น โรงเรียน และผู้เรียน

3. ศึกษาวิเคราะห์ มีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตรในโรงเรียน ดังนี้

- 3.1 จัดอบรมหรือแนะนำครูเพื่อเสริมความรู้และทักษะที่จำเป็น
- 3.2 เป็นที่ปรึกษาของครูในกรณีที่มีปัญหาทางด้านวิชาการ
- 3.3 เป็นผู้ประสานงานทางวิชาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3.4 สร้างเสริมแรงจูงใจให้แก่ครู
- 3.5 นิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร
- 3.6 ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียน
- 3.7 จัดให้บริการต่าง ๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็น ติดต่อวิทยากรมาให้ความรู้ หรือเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ครูผู้สอน เป็นต้น

- 4. ผู้ปกครองและชุมชน มีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตรดังนี้
 - 4.1 ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในการจัดทำวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ
 - 4.2 ช่วยประชาสัมพันธ์สนับสนุนและเผยแพร่ความรู้เรื่องหลักสูตร
 - 4.3 แสดงความสนใจในการเรียนของผู้เรียน
 - 4.4 ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการนำหลักสูตรไปใช้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรม ได้แก่ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อม และการสอน ซึ่งทั้ง 3 กิจกรรมนี้เกี่ยวข้องกับงานการบริหารและบริการหลักสูตร งานการสอน และงานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรในสถานศึกษา

การประเมินผลหลักสูตร

บุญมี เฌรยอด (ม.ป.ป. : 150) กล่าวว่าโดยทั่วไปแล้วการประเมินหลักสูตรใด ๆ ก็ตาม จะมีจุดมุ่งหมายคล้ายคลึงกันอยู่ 3 ประการสำคัญ คือ

1. เนื้อหาคุณค่าของหลักสูตรนั้น ๆ โดยถือว่าหลักสูตรที่จัดขึ้นนั้นสามารถสนองตามวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรนั้น ๆ ต้องการหรือไม่
2. เพื่อตัดสินว่าการวางเค้าโครงและรูปแบบของหลักสูตร ตลอดจนการบริหารงาน และการสอนตามหลักสูตร เป็นไปในทางที่ถูกต้องแล้วหรือไม่
3. เพื่อวัดค่าว่าผลผลิตคือผู้เรียนนั้นเป็นอย่างไร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 192) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ดังนี้ คือ

1. เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขสิ่งบกพร่องที่พบในองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร การประเมินผลในลักษณะนี้ มักจะดำเนินการในช่วงการพัฒนาหลักสูตรยังคงดำเนินการอยู่ เพื่อที่จะพิจารณาว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร เช่น จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหา การวัดผล ฯลฯ มีความสอดคล้อง และ เหมาะสมหรือไม่ สามารถนำมาปฏิบัติในช่วงการนำหลักสูตรไปทดลองใช้หรือในขณะที่การใช้หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนกำลังดำเนินอยู่ได้มากนักน้อยเพียงใด และมีปัญหาอุปสรรคอะไร จะได้เป็นประโยชน์แก่นักพัฒนาหลักสูตร และ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรให้มีคุณภาพดีขึ้นได้ทันทั่วทั้งที่
2. เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขระบบการบริหารหลักสูตร การนิเทศกำกับดูแล และการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การประเมินผลในลักษณะนี้จะดำเนินการในขณะที่มีการนำหลักสูตรไปใช้ จะช่วยปรับปรุงหลักสูตรให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารว่า ควรใช้หลักสูตรต่อไปอีก หรือควรยกเลิกการใช้หลักสูตรเพียงบางส่วน หรือยกเลิกทั้งหมด การประเมินผลในลักษณะนี้จะดำเนินการหลังจากที่ใช้หลักสูตรไปแล้วระยะหนึ่ง แล้วจึงประเมินเพื่อสรุปผลตัดสินว่าหลักสูตรมีคุณภาพดีหรือไม่ดี บรรลุตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้มากน้อยเพียงใด สนองความต้องการของสังคมเพียงใด และเหมาะสมกับการนำไปใช้ต่อไปหรือไม่
4. เพื่อต้องการทราบคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งเป็นผลผลิตของหลักสูตรว่า มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามความมุ่งหวังของหลักสูตร หลังจากผ่านกระบวนการทางการศึกษา

มาแล้วหรือไม่ อย่างไรก็ตาม การประเมินผลในลักษณะนี้จะดำเนินการในขณะที่มีการนำหลักสูตรไปใช้ หรือ หลังจากที่ใช้หลักสูตรไปแล้วระยะหนึ่งก็ได้

จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถประมวลเหตุผลหรือความจำเป็นที่ต้องมีการประเมินหลักสูตรได้ดังนี้

1. เพื่อพิจารณาตัดสินคุณค่า หรือคุณภาพของหลักสูตรที่ได้รับการออกแบบหรือพัฒนาขึ้น โดยพิจารณาว่าหลักสูตรสามารถทำให้หลักการ และจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้บรรลุผลสำเร็จได้หรือไม่
2. เพื่อค้นหาข้อบกพร่องของหลักสูตร ทั้งในด้านตัวเอกสารหลักสูตรที่กำหนดหลักการจุดมุ่งหมาย และโครงสร้างของเนื้อหาสาระ ตลอดจนส่วนที่เป็นกระบวนการของการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งครอบคลุมการบริหาร และบริการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัด และประเมินผล ฯลฯ
3. เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ซึ่งหมายถึง ผลลัพธ์ของหลักสูตร ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนว่าเป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรหรือไม่มากน้อยเพียงใด

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 192-193) ได้ให้ความเห็นว่าการประเมินหลักสูตรควรมีการดำเนินเป็นระยะ ๆ ทั้งนี้เนื่องจากข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดของหลักสูตรอาจมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย และในระยะต่างกัน เช่น อาจมีสาเหตุมาจากการจัดทำหรือยกร่างหลักสูตร ซึ่งทำให้ตัวหลักสูตรไม่มีคุณภาพที่ดี หรือไม่สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของผู้เรียน และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หรืออาจมีสาเหตุมาจากการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นต้น การประเมินหลักสูตรที่ดีจึงต้องตรวจสอบเป็นระยะเพื่อลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

1. การประเมินหลักสูตรก่อนนำหลักสูตรไปใช้ เมื่อสร้างหลักสูตรฉบับร่างเสร็จแล้ว ก่อนจะนำหลักสูตรไปใช้จริง จึงควรมีการประเมินตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร ในระยะนี้ต้องอาศัยความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านพัฒนาหลักสูตร ด้านเนื้อหาวิชา ด้านวิชาชีพครู ด้านการวัดผล เป็นต้น
2. การประเมินหลักสูตรระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร เพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ดีเพียงใด จะได้แก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสม เช่น ประเมินกระบวนการใช้หลักสูตรในด้านการบริหาร การจัดการหลักสูตร การนิเทศกำกับดูแล และการจัดกระบวนการเรียนการสอน เป็นต้น

3. การประเมินหลักสูตรหลังการใช้หลักสูตร ควรจะประเมินหลักสูตรทั้งระบบ ซึ่งได้แก่ การประเมินองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของหลักสูตรทั้งหมด คือ เอกสารหลักสูตร วัสดุหลักสูตร บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร การบริหารหลักสูตร การนิเทศกำกับ ติดตาม การจัดกระบวนการเรียนการสอน ฯลฯ เพื่อสรุปผลตัดสินว่าหลักสูตรที่จัดขึ้นนั้นควรจะดำเนินการใช้ต่อไป หรือควรปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น หรือควรจะยกเลิก

สัจด์ อุทรานันท์ (2527 : 277-278) ได้สรุปว่า การประเมินหลักสูตรประกอบด้วยสิ่งที่จะต้องประเมินดังต่อไปนี้

1. การประเมินเอกสารหลักสูตร
2. การประเมินการใช้หลักสูตร
3. การประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร
4. การประเมินระบบหลักสูตร

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป.: 150) กล่าวว่าขอบเขตในการประเมินหลักสูตรมี 4 อย่าง คือ

1. การวิเคราะห์ตัวหลักสูตร
2. การวิเคราะห์ขบวนการของการนำหลักสูตรไปใช้
3. การวิเคราะห์สัมฤทธิ์ผลในการเรียนของเด็ก
4. การวิเคราะห์โครงการประเมินผล

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 195-197) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ต้องประเมินสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. การประเมินเอกสารหลักสูตร เป็นการตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรว่าจุดหมาย จุดประสงค์ โครงสร้าง เนื้อหาสาระ และวิธีการวัดและประเมินผล มีความสอดคล้อง เหมาะสม ครอบคลุม และถูกต้องตามหลักพัฒนาหลักสูตรหรือไม่เพียงใด ภาษาที่ใช้สามารถสื่อให้เข้าใจ และมีความชัดเจนในการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติหรือไม่ หลักสูตรที่สร้างขึ้นมาเหมาะสมกับผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ และสามารถสนองความต้องการของสังคมและผู้เรียนมากน้อยเพียงใด การประเมินเอกสารหลักสูตรมักใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และใช้วิธีให้ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องดำเนินการประเมิน นอกจากนี้ยังใช้วิธีอื่น ๆ เช่น การสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถาม โดยกำหนดรายการ และระดับที่ต้องการประเมิน เป็นต้น

2. การประเมินการใช้หลักสูตร เป็นการตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ดีกับสถานการณ์จริงเพียงใด การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรอย่างไร มีปัญหาอุปสรรค

อะไรในการใช้หลักสูตร เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น และสามารถใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ วิธีการประเมินอาจใช้การสังเกต สัมภาษณ์ และส่งแบบสอบถาม ให้ผู้ใช้หลักสูตรคือครูผู้สอน ผู้บริหาร ผู้เรียน ผู้ปกครอง เป็นต้น การประเมินการใช้หลักสูตรอาจประเมินการใช้หลักสูตรทั้งหมดก็ได้ หรืออาจจะประเมินเพียงบางส่วนของการใช้หลักสูตรก็ได้

3. การประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร เป็นการตรวจสอบสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วยสัมฤทธิ์ผลทางวิชาการ (Academic achievement) และสัมฤทธิ์ผลที่ไม่ใช่ทางวิชาการ (Non- Academic achievement) ได้แก่บุคลิกภาพ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ เป็นต้น การประเมินผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตรนั้น นอกจากจะประเมินผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่แล้วยังควรติดตามผลความก้าวหน้าของผู้สำเร็จการศึกษาว่าสามารถนำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนไปใช้ในการปฏิบัติงาน และประสบความสำเร็จในการทำงาน หรือศึกษาต่อหรือไม่ เพียงใด มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะแก้ปัญหา และปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้ดีหรือไม่ โดยติดตามสอบถามจากผู้เรียน ผู้สำเร็จการศึกษา นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการ ซึ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การส่งแบบสอบถาม เป็นต้น

4. การประเมินระบบหลักสูตร ในการประเมินหลักสูตร หากประเมินในแต่ละส่วน อาจทำให้มองเห็นภาพรวมไม่ชัด ไม่ถูกต้อง จึงควรมีการประเมินหลักสูตรทั้งระบบพร้อมกันไป เพราะการประเมินเอกสารหลักสูตร การประเมินการใช้หลักสูตร และการประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรเป็นสิ่งที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สิ่งที่ควรได้รับการประเมินในเรื่องของการประเมินหลักสูตรมีดังนี้

1. ตัวหลักสูตรที่ได้รับการออกแบบหรือพัฒนาขึ้นซึ่งสามารถพิจารณารายละเอียดต่าง ๆ ได้จากสิ่งที่กำหนดไว้ในเอกสารหลักสูตร
2. การนำหลักสูตรไปใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้หลักสูตรโดยครู ซึ่งมักจะมี การปฏิบัติตามคำแนะนำที่มีอยู่ในคู่มือการใช้หลักสูตร หรืออาจมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพของโรงเรียน นักเรียน หรือท้องถิ่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเข้าใจ และความรู้ความสามารถของครูผู้สอน
3. ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนทั้งในลักษณะของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคุณสมบัติต่าง ๆ ตลอดจนพฤติกรรมของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงไป
4. ระบบหลักสูตร หมายถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในระบบ และกระบวนการของหลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 197-202) ให้ข้อคิดเห็นว่า ในการประเมินหลักสูตรนั้น ผู้ประเมินควรดำเนินตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบดังนี้ คือ

1. ขั้นกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินหลักสูตร
2. ขั้นวางแผนออกแบบการประเมินผล
3. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล
4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล
5. ขั้นรายงานผลการประเมิน

3. การนิเทศการศึกษา

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

Good (1973 : 572) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา ไว้คือ ความพยายามทุกอย่างของเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษา ในการแนะนำครูและบุคลากรทางการศึกษาให้รู้วิธีการปรับปรุงการสอน

สัจด์ อุทรานันท์ (2529 : 7) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการทำงานร่วมกับครู และบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

ซารี มณีสรี (2538 : 22) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น การร่วมมือกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องโดยใช้หลักประชาธิปไตยในการนิเทศ

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538 : 3) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า การนิเทศคือ การกระตุ้นให้การทำงานประสบผลสำเร็จโดยผ่านตัวกลางหรือบุคคลอื่น เช่น ครู ผู้บริหาร ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอีกต่อหนึ่ง หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการทำงาน และความร่วมมือระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ เพื่อประสิทธิภาพอันสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

จากความหมายของการนิเทศการศึกษาตามที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา คือ ความพยายามทุกวิถีทางของบุคลากรทางการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ในการที่จะช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมให้กระบวนการเรียนการสอนได้พัฒนาก้าวหน้า และประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

หน้าที่ของศึกษานิเทศก์

Lucio และ McNeil (1969 : 24) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ไว้ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) ศึกษานิเทศก์ต้องวางแผนปฏิบัติงานของตนเองและหมู่คณะ เพื่อพัฒนานโยบายทางการศึกษา
2. การบริหาร (Administration) ศึกษานิเทศก์ต้องใช้ในการตัดสินใจ การประสานงาน และกำหนดแนวทางที่จำเป็น
3. การนิเทศ (Supervision) โดยการให้คำแนะนำช่วยเหลือ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
4. การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum development) โดยมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์ คัดเลือกเนื้อหา จัดทำคู่มือครู และคัดเลือกสื่ออุปกรณ์การสอน
5. การสาธิตการสอน (Demonstration teaching) จัดให้มีการสาธิตการสอน หรือสาธิตการสอนด้วยตนเองในเรื่องเกี่ยวกับวิธีสอน และการใช้อุปกรณ์การสอน รวมทั้งการช่วยเหลือครูในชั้นเรียน
6. การวิจัย (Research) ทำการวิจัยอย่างมีแบบแผน เช่นการสำรวจ การทดลอง การศึกษาค้นคว้าแนวคิดต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ให้ครูได้นำไปใช้

Harris (1975 : 11-12) ได้เสนอหน้าที่ความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์ไว้ 10 ประการ คือ

1. พัฒนาหลักสูตร (Developing Curriculum) ซึ่งเกี่ยวกับการวางโครงสร้างหลักสูตร กำหนดตัวผู้สอน เวลา สถานที่ สร้างคู่มือการใช้หลักสูตร กำหนดมาตรฐานการเรียนการสอน การทำแผนการสอนและโครงการสอนวิชาต่าง ๆ
2. การจัดระบบการเรียนการสอน (Organizing for Instruction) การจัดการเกี่ยวกับการนำหลักสูตรมาใช้ เช่น การแบ่งกลุ่มนักเรียน การจัดตารางสอน
3. การจัดบุคลากร (Providing staff) คัดเลือกบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน โดยมีการสรรหา สอบคัดเลือก การจัดทำทะเบียนประวัติบุคลากร
4. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก (Providing facilities) ออกแบบและจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงการจัดการวางแผนการใช้อาคารสถานที่
5. การจัดวัสดุอุปกรณ์การสอน (Providing materials) การจัดวัสดุอุปกรณ์เพื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการตรวจสอบคัดเลือกวัสดุอุปกรณ์การสอน ที่จะนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน

6. การจัดอบรมครูประจำการ (Arranging for in-service education) การจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้แก่ครู เพื่อให้มีความก้าวหน้าและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
7. จัดปฐมนิเทศครู (Orienting staff member) การสร้างความเข้าใจแก่ครูใหม่ในด้านความรู้ในสิ่งที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานเพื่อลดอุปสรรคในการปฏิบัติงาน
8. การจัดบริการพิเศษ (Relating special pupil services) การจัดบริการเพื่อสนองจุดมุ่งหมายหลักของการสอนของโรงเรียน ได้แก่การจัดบริการที่สัมพันธ์กับเป้าหมายในการเรียนการสอนของโรงเรียน โดยการเลือกโครงการที่เหมาะสมที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนการสอน
9. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Developing public relation) การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนเพื่อประโยชน์ต่อการเรียนการสอน โดยการแจ้งข่าวความเคลื่อนไหวทางการศึกษาให้ชุมชนทราบ
10. การประเมินผลการสอน (Evaluation instruction) จัดให้มีการประเมินผลทางการเรียนการสอน เพื่อหาข้อบกพร่องที่จะได้ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดหน้าที่ของศึกษานิเทศก์สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ . 2534 : 5)

1. ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย ในเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการนิเทศการศึกษา
2. เผยแพร่ ความรู้ด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม และผลการวิเคราะห์ วิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของบุคคลในสังกัด
3. นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา
4. ประสานงานทางด้านวิชาการแก่หน่วยงานทางการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5. ดำเนินการส่งเสริมการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
6. ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานทางการศึกษา ตามแผนงานและโครงการที่กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ มอบหมายและขอความร่วมมือ
7. พัฒนาการนิเทศและให้บริการทางการศึกษา
8. งานวิชาการอื่น ๆ ที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

ศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา มีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังต่อไปนี้ (กรมสามัญศึกษา, 2540 : 5)

1. นิเทศบุคลากรทุกระดับในสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ตามวิชาเฉพาะที่มีความรู้ ความสามารถ และ/หรือนิเทศตามภารกิจที่รับผิดชอบในฝ่าย
2. ให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานด้านวิชาการ และการบริหารงานแก่สถานศึกษาและหน่วยงานสังกัดกรมสามัญศึกษา
3. จัดประชุม อบรมสัมมนาบุคลากรในสถานศึกษา
4. ศึกษาค้นคว้า วิจัยและเผยแพร่ความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อพัฒนาการบริหารและการจัดการเรียนการสอน
5. พัฒนาหลักสูตร แบบเรียน หนังสือประกอบการเรียนการสอน หรือแนวการสอนให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน และความต้องการของท้องถิ่น
6. ผลิตสื่อ คู่มือ เอกสารวิชาการและอุปกรณ์การเรียนการสอน
7. สนับสนุน ส่งเสริมและประสานงานกับหน่วยงานทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
8. สนับสนุน ส่งเสริมให้สถานศึกษานิเทศภายใน และจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ
9. กำกับ ติดตาม ประเมินผล และเผยแพร่การปฏิบัติงานของสถานศึกษา
10. ยกย่อง เชิดชูเกียรติ สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากรและสถานศึกษา
11. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

จากหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ที่กล่าวมาแล้ว เมื่อพิจารณาจะเห็นว่ามีความคล้ายกันคือทำหน้าที่ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ให้คำปรึกษา ให้ความร่วมมือกับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนางานวิชาการและการนิเทศการศึกษา และจะเห็นได้ว่าทุกหน่วยงานให้ความสำคัญกับเรื่องหลักสูตร ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการศึกษา สำหรับหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป. : 51) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

1. พิจารณาและปรับแผนการสอนของส่วนกลางให้เหมาะสมกับท้องถิ่นในแง่เนื้อหา วิธีการ การกำหนดเวลา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผล

2. พิจารณารายละเอียดของเนื้อหาบางส่วนซึ่งท้องถิ่นจะต้องเพิ่มเติม และจัดทำแผนการสอนของตนเอง รวมทั้งหลักสูตรเฉพาะบางท้องถิ่น เช่น เรื่อง “ชุมชนของเรา” การสอนวิชาการงาน
3. จัดทำหนังสือเรียนหรือหนังสืออ่านประกอบ รวมทั้งคู่มือสำหรับหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้เพิ่มเติม
4. เขตการศึกษาเป็นศูนย์กลางของท้องถิ่นในการประสานงานและดำเนินการเป็นขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มในการจัดทำแผนการสอน สื่อการสอน การนำไปใช้ และการติดตามผล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้กำหนดหน้าที่และขอบข่ายงานของศึกษานิเทศก์ ที่รับผิดชอบงานพัฒนาหลักสูตรระดับประถมศึกษาไว้ดังนี้

หน้าที่และขอบข่ายงานของศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ที่รับผิดชอบงานพัฒนาหลักสูตรระดับประถมศึกษา

1. ศึกษา ค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์เอกสารหลักสูตร
2. ศึกษา ค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์ปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่น
3. จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น หรือพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น
4. จัดประชุม อบรม สัมมนาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรแก่ สปอ./สปก. ประธานกลุ่มโรงเรียน ครูวิชาการกลุ่มประสบการณ์ในระดับกลุ่มโรงเรียน หรือผู้บริหารโรงเรียนแล้วแต่กรณี
5. ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรของโรงเรียน
6. ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรโดยการเป็นวิทยากร หรือให้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง
7. สรุปรายงานผล และเผยแพร่ผลการพัฒนาหลักสูตรของ สปจ. สปอ./สปก. กลุ่มโรงเรียนหรือโรงเรียน

หน้าที่และขอบข่ายงานของศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และสำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอ ที่รับผิดชอบงานพัฒนาหลักสูตรระดับประถมศึกษา

1. จัดประชุม อบรม สัมมนาผู้บริหาร โรงเรียน ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในด้านหลักสูตรประถมศึกษา
2. ให้คำปรึกษา สาริต แนะนำเรื่องการใช้หลักสูตรแก่ผู้บริหาร โรงเรียน ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
3. ติดตามผลการใช้หลักสูตร

4. ร่วมมือกับ สปจ. กลุ่มโรงเรียน โรงเรียน ผลิตเอกสารประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน

5. ร่วมมือกับสปจ. กลุ่มโรงเรียน โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

เทคนิคการนิเทศ

เทคนิคการนิเทศ หมายถึงการนำกิจกรรมต่าง ๆ ทางการนิเทศไปใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เวลาหรือสถานการณ์นั้น ๆ (ซารี มณีศรี , 2538 : 108) ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอวิธีการนิเทศต่าง ๆ ตามแนวคิดของแต่ละท่าน ดังนี้

Minor (อ้างใน วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ , 2538 : 42-44) เสนอวิธีการนิเทศไว้ 2 แบบ คือ

1. การนิเทศเป็นกลุ่ม มีวิธีการที่ใช้ในการนิเทศดังต่อไปนี้

- การจัดตั้งกรรมการกลุ่มทำงาน
- การศึกษาวิชาการ
- ห้องปฏิบัติการหลักสูตร
- การคำนวณเฉพาะเรื่อง
- การสาธิตการสอน
- การศึกษานอกสถานที่
- การฟังคำบรรยาย
- การอภิปราย
- ห้องสมุดเฉพาะวิชา
- องค์กรวิชาชีพและการประชุมวิชาชีพ
- ป้ายนิเทศหนังสือคู่มือครู

2. การนิเทศเป็นรายบุคคล มีวิธีการที่ใช้ในการนิเทศดังต่อไปนี้

- การสังเกตการสอนในชั้นเรียน
- การทดลองในห้องเรียน
- การปรึกษาหารือ
- การพาครูไปเยี่ยมซึ่งกันและกัน และการสังเกตการสอน

- การเลือกวัสดุอุปกรณ์สำหรับการสอน
- การประเมินผลตนเอง

สาย ภาณุรัตน์ (อ้างใน สันต์ ธรรมบำรุง , 2526 : 108-109) ได้เสนอแนะเทคนิคในการนิเทศไว้ดังนี้ คือ

1. เทคนิคเสนอแนะ
 - ใช้แทนการออกคำสั่ง
 - ใช้แนะให้ทราบความจำเป็น
2. เทคนิคการสาธิต
 - ลงมือทำเองเป็นตัวอย่าง
 - ส่งปัญหาให้แก้ร่วมกัน
3. เทคนิคสรุปปัญหา หรือเทคนิค กยวิทย์
 - ปลดปล่อยให้แสดงออกมาให้หมดแล้วแสดงสิ่งที่ขาด
 - ส่งปัญหาให้ได้กัน
4. เทคนิคชวนพาทิ
 - สนทนาหลักการและวิชาการ
 - ให้สิ่งที่ยังขาด
 - ชวนให้พูด ชวนให้คิด ชวนให้ทำงาน
5. เทคนิคแพร่พิมพ์
 - เสนอสิ่งที่ควรสนใจ
 - แนะนำวิธีแก้ปัญหาแล้วเผยแพร่วิธีการ
6. เทคนิคปลุกมหานิยม
 - ช่วยทุกข์ยากเป็นการส่วนตัว
 - มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่เด็ก
7. เทคนิคป้อนขนมมมเนย
 - ป้อนปัญหาง่าย ๆ ที่ไม่เกินความสามารถที่จะขอได้ก่อน แล้วค่อยขยับยากขึ้นตามลำดับ
 - ช่วยหาทางแก้ปัญหานั้นเป็นที่พอใจ

ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ (อ้างในชารี มณีศรี , 2538 : 111-112) ได้กล่าวถึงเทคนิคการนิเทศการศึกษาที่ใช้กันทั่ว ๆ ไป มี 7 แบบ ดังนี้

1. การนิเทศโดยตรง
2. การนิเทศโดยการอบรม
3. การจัดวัสดุและข่าวสารให้แก่ครู
4. การสาธิตการสอน
5. จัดประชุมปฏิบัติการ
6. จัดให้ไปดูการสอนในโรงเรียน
7. การแสดงตัวอย่าง จัดนิทรรศการ

William H. Burton และ Lee J. Brueckner (อ้างใน วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ , 2538 : 44-45) ได้สรุปเทคนิคการนิเทศไว้ดังนี้

1. กลไกการนิเทศเป็นกลุ่ม (Group Devices)
 - 1.1 เทคนิคที่จะต้องลงมือทำ (Doing Techniques)
 - การประชุมปฏิบัติการ (Workshops)
 - กรรมการต่าง ๆ (Committee)
 - 1.2 เทคนิคที่จะต้องให้การติดต่อสื่อสารทางวาจา (verbal Techniques)
 - การประชุม (Staff Meeting)
 - การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม (Group Counseling)
 - การให้เรียนวิชาต่าง ๆ ในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย
 - การให้เอกสารทางการศึกษา (Documentary Aids)
 - การกำหนดหนังสือให้อ่าน (Directed Reading)
 - 1.3 เทคนิคที่จะใช้การสังเกต (Observation Techniques)
 - การสังเกต (Directed Observation)
 - การทัศนศึกษา (Field Trip)
 - การสัมมนา โดยการท่องเที่ยวไป (Travel Seminars)
 - การใช้โสตทัศนูปกรณ์ (Audiocvisual Aids)

2. กลไกในการนิเทศเป็นรายบุคคล (Individual Devices)

2.1 เทคนิคที่ต้องใช้การมีส่วนร่วม

- การมีส่วนร่วมในการดำเนินการสอนทั้งหมด
(Participation in the Total Teaching)
- การแก้ปัญหาของแต่ละบุคคล (Individual Problem Solving)

2.2 เทคนิคการใช้ภาษา

- การปรึกษาหารือเป็นรายบุคคล (Individual Conferences)
- การปรึกษาหารือเพื่อให้เกิดการปรับตัว
(Adjustment Counseling)

2.3 เทคนิคการสังเกต

- การสังเกต (Directed Observation)
- การเข้าเยี่ยมเยียนระหว่างกันและกัน (Intervisitation)

เทคนิคการนิเทศการศึกษาที่กล่าวมาแล้วนั้นพอสรุปได้ว่า แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การนิเทศเป็นกลุ่ม และการนิเทศเป็นรายบุคคล ซึ่งมีวิธีการต่าง ๆ มากมาย สำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น จำเป็นต้องใช้กิจกรรมการนิเทศเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการเตรียมครูผู้สอนในการนำหลักสูตรไปใช้ การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร เป็นต้น ซึ่งผู้นิเทศต้องเลือกใช้กิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ จำนวนคน โอกาส เวลา สถานที่ งบประมาณ และผลที่จะได้รับ

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สายัณห์ ผาน้อย (2529) ศึกษาเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ เขตการศึกษา 6 ประชากรได้แก่ ศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ พบว่า การปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มีการปฏิบัติในระดับน้อย ปัญหาที่พบคือ ศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอยังขาดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร หรือการสร้างหลักสูตร

วารสาร บางเลี้ยง (2534) ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ โรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า มีการปรับปรุงกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ในกลุ่ม การงานและพื้นฐานอาชีพ มีการจัดอบรมเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ มีการประชาสัมพันธ์ หลักสูตร และการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร ปัญหาที่พบ ได้แก่ ทักษะในการพัฒนาหลักสูตร ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องและแหล่งความรู้

อังกูล สมคะเนย์ (2534) ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ศึกษาพิเศษที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ศึกษาพิเศษที่ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ผู้บริหาร โรงเรียน ครูวิชาการ โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ศึกษาพิเศษที่ ผู้บริหาร โรงเรียน และครูวิชาการโรงเรียน ส่วนใหญ่เห็นด้วยและได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของท้องถิ่นมาใช้พัฒนาหลักสูตร ในลักษณะการปรับปรุงกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม สำหรับปัญหาที่พบ ศึกษาพิเศษที่ ผู้บริหาร โรงเรียน ครูวิชาการ โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดงบประมาณ ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายและการนิเทศติดตามผล ตลอดจนไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตร

ชัยณรงค์ ห่วงบุญรอด (2536) ทำการศึกษาเรื่อง การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ที่ทำหน้าที่หัวหน้างานพัฒนางานวิชาการ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ เขตการศึกษา 12 ประชากรได้แก่ ศึกษาพิเศษที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ที่ทำหน้าที่หัวหน้างานพัฒนางานวิชาการ พบว่า ศึกษาพิเศษที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนแก่สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ได้ปฏิบัติโดยการผลิตและจัดหาเอกสาร คู่มือที่เป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น สำหรับศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ที่ทำหน้าที่หัวหน้างานพัฒนางานวิชาการ มีการปฏิบัติในเรื่องการจัดประชุม การให้คำปรึกษา ส.เรศ แนะนำเรื่องการใช้หลักสูตรแก่ผู้บริหารโรงเรียน ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ปฏิบัติโดยการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร สำหรับการร่วมมือกับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน ผลิตเอกสาร

ประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน ปฏิบัติโดยร่วมเป็นคณะทำงานเพื่อวางแผนดำเนินการผลิตเอกสารประกอบหลักสูตร และศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน ในเรื่องของปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ คือ ศึกษาวิเคราะห์มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหลักสูตรน้อย ขาดการส่งเสริมให้บุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

มนัส ปานขาว (2536) ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ในการมีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น : กรณีศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย กลุ่มตัวอย่างได้แก่ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ ผู้ช่วยหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ ศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการกลุ่มโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ศึกษานิเทศก์ปฏิบัติงานในการมีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น อยู่ในระดับน้อย ปัญหาส่วนใหญ่ ได้แก่ขาดแหล่งศึกษาค้นคว้า ผู้บริหารและครูไม่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตร ขาดเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ และศึกษานิเทศก์ส่วนมากมีความต้องการปรับปรุงการพัฒนาหลักสูตร

กิตติพิศ ศิริสุตร (2537) ทำการศึกษาเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2523) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี ประชากรที่ใช้ศึกษาได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์อำเภอ และปราชญ์ชาวบ้าน ผลการวิจัยพบว่า ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ สนับสนุนส่งเสริมให้ครูนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องคติ ความคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีและการประกอบอาชีพท้องถิ่น มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ในลักษณะของการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับ เพิ่มรายละเอียดเนื้อหา ปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน โดยการเชิญเจ้าของภูมิปัญญามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และใช้กิจกรรมการนิเทศโดยการให้คำปรึกษา แนะนำเป็นรายบุคคล ปัญหาที่พบ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ขาดงบประมาณ และขาดเอกสารในการค้นคว้า ผู้บริหารโรงเรียนและศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่ ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่จะดำเนินการในด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม ปรับรายละเอียดของเนื้อหา ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียน จัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่ แต่สำหรับการจัดทำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมนั้นยังไม่มีดำเนินการ ศึกษานิเทศก์มีส่วนในการให้คำแนะนำ ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร สำหรับปัญหาที่พบคือ บุคลากรที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ขาดงบประมาณ ขาดเอกสารสำหรับค้นคว้า

จากการศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น สามารถทำได้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นในระดับโรงเรียน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด หรือเขตการศึกษา ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรที่สามารถทำได้ คือ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม ปรับรายละเอียดของเนื้อหา ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียน จัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่ จัดทำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม ในการพัฒนาหลักสูตรต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นบุคลากร หน่วยงาน องค์กรทั้งจากภาครัฐ และเอกชน ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ดังนั้นจึงต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นจะได้ดำเนินไปด้วยดีและประสบผลตามที่คาดหวังไว้ สำหรับหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรนั้น ได้มีการกำหนดหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน ในการปฏิบัติหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ต้องดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการ และต้องอาศัยเทคนิคต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่บรรลุผลเป็นที่น่าพอใจ